

Komplementární měny – ekologicky příznivé řešení?

"Peníze jsou totiž jen jakýmsi mostem ke konečným hodnotám a na mostě se nedá bydlet."

(G. Simmel)

Nets, bia, ithaca hours, chiemgauer, PEN, hurreai kippu... Co mají společné tyto exoticky znějící názvy? Označují jednotky komplementárních měn. Svět je protkán stovkami alternativních měn, které podporují místní komunity tam, kde národní měny selhávají. Komplementární měny fungují v podobě LETS, časových bank/měn a měn ve formě oběživa (papírových bankovek/šeků). V Japonsku, Německu, Mexiku, Austrálii nebo Spojených státech čelí některé regiony takto svým ekonomickým a sociálním problémům. Jsou tyto měny orientovány jen na potřeby komunity nebo se jedná i o ekologicky příznivé řešení a žádoucí směr vývoje? Mají alternativní měny potenciál šetřit přírodu a její zdroje?

**Existence
komplementárních
měn**

Ekologičtí ekonomové vidí peněžní systém jako jeden z hlavních nešvarů tržního hospodářství a příčinu environmentálních problémů (Douthwaite 2002, Daly 2004, Lietaer 2002, Kennedyová 1995)¹. Důvodů je řada, např. tvorba peněz formou dluhu, složený úrok, transfer kapitálu od chudých k bohatým, nutnost růstu a související tlak na přírodní zdroje. V centralizovaném, virtuálním, na ekonomice reálného zboží a služeb nezávislém peněžním systému nemá příroda či komunita místo (Hopkins 2008). V přehledech ekologické ekonomie figuruje proměna peněžního systému a zavedení komplementárních měn jako jedna z podmínek udržitelné budoucnosti a reakce na změny klimatu a ropný zlom (Daly 2004, Cato 2009).

**Ekologická
ekonomie a
komplementární
měny**

Přestože mě mechanismus alternativní měny k uznávaným "penězům" fascinuje, kladu si otázku, zda je cestou k oslabení konzumu, šetření zdroji a ochraně přírody. Ekonomicky orientovaní autoři zdůrazňují schopnost těchto měn posílit lokalizaci ekonomiky a příslušnost ke komunitě (Lietaer 2002, Daly 2004). Studie, která by se zabývala přímo měřením ekologických dopadů, se mi do rukou nedostala. Jako u řady nových technologií se výzkumy zaměřují na samotné fungování (kdo, jak, v jakém množství měnu tvoří) a dále na ekonomické parametry (inflace, cirkulace, kredibilita). Spoléhám tedy na vlastní zkušenosti z Británie a střípky z několika studií věnovaných motivacím a postojům uživatelů komplementárních měn.

**Nedostatek studií
o ekologických
souvislostech**

¹ Problematickou roli peněz v moderní společnosti vnímají už dříve např. Marx, Veblen nebo Polanyi. (Vatn 2005)

Při výzkumu uživatelů narážejí badatelé na fenomén “dominance zelených” (Caldwellová 2000, Seyfangová 2002, Collum 2004, Gran 1998). Přestože se někteří uživatelé připojují z ryze ekonomických důvodů (nízké příjmy, zdravotní/sociální znevýhodnění), zelené motivace převažují. Zelení určují pravidla a přivádí hlavně své známé s podobným zaměřením. Většinová společnost pak vnímá tyto systémy jako alternativu pro zapálené a řadu nezelených to odrazuje. To, co je na jedné straně brzdou rozšíření, může být na druhé zárukou jasně deklarované “propřírodní” hodnotové orientace a tím i nadějí, že tyto aktivity slouží k omezení konzumu a tlaku na přírodní zdroje. Metodika výzkumů navíc neidentifikuje zelené jen dle jejich výpovědí, ale i dle toho, jak je vnímá okolí, což omezuje riziko stylizace. Nebezpečí dominance zelených a izolace systému jistě není bezvýhodné. Při určitém stupni rozšíření měny v komunitě jsou další uživatelé (obchodníci i domácnosti) donuceni se zapojit. Stát stranou je nevýhodné (ztrácí zákazníky, kontakt s komunitou). Připojí se tedy i proti své vůli. Nemohou delším užíváním jejich postoje zezelenat třeba i vlivem uvědomělých zelených?²

„dominance zelených“ a možnosti šíření

Změna světového finančního systému je během na dlouhou trať. Zato komplementární měny nabízí lepší výhled. Zavedení trvá pár měsíců či rok a větší rozšíření několik málo let. Místo krčení rameny a pocitů bezmoci je možné něco na místní úrovni vytvořit a změnit. Něco, co nenaráží na odpor státních a mezinárodních institucí, co je trpěno. Částečně jistě i pro zanedbatelný objem. Dle výzkumů mají realizované aktivity v celkové ekonomické aktivitě domácností marginální povahu a spíše symbolickou a kulturní hodnotu, jedinci se skrze ně identifikují s komunitou (Gran 1998, Cahn 2001).

Realizovatelnost x marginalita

Silná role komplementárních měn v identifikaci s komunitou (či ve znovuvytvoření komunity?) přitom může být zárodkem pro příznivější životní způsob. Lidé, kteří jsou spokojeni a šťastní v místním společenství, volný čas naplňují kontakty se sousedy a chovají lásku k domovu, mohou být odolnější vůči lákadlům cestování, nepřeborných volnočasových aktivit i stále nových přístrojů. V jaké míře takto komplementární měny omezují spotřebu dané komunity je otázkou. Systémy neuznávají tvorbu peněz formou dluhu a složený úrok, vyhýbají se exponenciálnímu růstu virtuální ekonomiky. V samotné povaze systémů ale není pravidlo žádající střídmější spotřebu. Díky omezené regionální platnosti měny pravděpodobně dojde ke snížení nákladů na přepravu zboží a k posílení

Identifikace s komunitou a omezení konzumu

² Šíření za hranici komunity je problematictější, v médiích se o komplementárních měnách nedozvíme. Slovy jednoho z mých přátel: „Jaktože ještě o tom nepsali v Reflexu?“. Média jsou zde spíše spolehlivými obránci statu quo (stávající ekonomiky).

místní ekonomiky. Je ale toto omezení dostatečné pro společnost, jejíž potřeby budou v souladu se zachováním přírodních zdrojů?

Důležitý je i vztah k národním měnám a tržní ekonomice. Některé systémy (německý Chiemgauer) fungují tak, že si místní měnu směníte z měny národní (z eur na chiemgauery), jiné systémy žádné fyzické bankovky či platidla nemají a vyměňují hodiny práce (časové dolary a PEN ve Spojených státech) či jednotlivé služby (LETS v Británii). Nepožadování vstupu v podobě jinde vydělané národní měny (a tím i menší závislost na národní měně a jejích výkyvech) lze považovat za ekologicky méně problematické než směnu (kdovíjak získaných) eur či dolarů za komunitní měnu. Čas je nejdemokratičtější platidlo, i ve zrychlené moderní civilizaci trvá hodina pro každého stejně dlouho. Množství času, které členové komunity nabídnou ke směně, je navíc fyzicky omezeno (a více odpovídá přírodním měřítkům) oproti množství vydaných bankovek. Snad se časovou měnou řeší i paradox naší společnosti definovaný Simmelem jako “ne zač to stojí, ale kolik to stojí” (2006: 16). Stojí nebo nestojí to za hodinu práce?

Vztah k národní měně a ekonomice

Na celosvětové úrovni může být potěšující, že komplementární měny najdeme ve vyspělých státech (Německo, USA, Velká Británie, Japonsko)³ i v těch méně rozvinutých (Brazílie, Argentina, Čína, JAR). Podíl zelené a ekonomické motivace se může v závislosti na úrovni blahobytu měnit, nezdá se ale, že by pro rozvoj komplementárních měn bylo nutné stádium nadbytku.

Rozvinuté x rozvojové země

Mohou se tedy komplementární měny šířit a být nositelem přírodě příznivých hodnot? Moderní institucionální ekonomie zdůrazňuje, že peníze jako specifická instituce vždy přenášejí hodnoty daného systému (v tržním kapitalismu je to idea maximalizace). Proč by tedy alternativně se vymezující měna nemohla být nositelem hodnot opačných? I to nám dává naději, že s naším poznáním povahy a funkce peněz tomu “*může být podobně jako s oním mytickým oštěpem, který rány, jež zasadí, dokáže sám i vyléčit*” (Simmel 2006: 25).

Naděje do budoucna?

Pozdě odevzdaná esej.

Uvedený rozsah 7.200, podle mého počítání 7.168, což je v normě. Marginálie v pořádku, citace taky. Chybí stránkování. Literatura v pořádku, autoři nejsou tučně.

³ Zde by jejich existenci šlo spojit s Inglehartovou teorií postmaterialismu.

Použitá literatura

- CAHN, Edgar S. On LETS and Time Dollars. *International Journal of Community Currency Research* [online]. 2001, 5, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.uea.ac.uk/env/ijccr/pdfs/IJCCR%20Vol%205%20%282001%29%20%20Cahn.pdf>>. ISSN 1325-9547.
- CALDWELL, Caron. Why Do People Join Local Exchange Trading Systems?. *International Journal of Community Currency Research* [online]. 2000, 4, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.uea.ac.uk/env/ijccr/pdfs/IJCCR%20Vol%204%20%282000%29%201%20Caldwell.pdf>>. ISSN 1325-9547.
- COLLUM, Ed. The Motivations, Engagement, Satisfaction, Outcomes, and Demographics of Time Bank Participants : Survey Findings from a U.S. System. *International Journal of Community Currency Research* [online]. 2007, 11, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.uea.ac.uk/env/ijccr/pdfs/IJCCR%20vol%2011%20%282007%29%203%20Collum.pdf>>. ISSN 1325-9547.
- DALY, Herman E.; FARLEY, Joshua. *Ecological Economics : Principles and Applications*. Washington : Island Press, 2004. 454 s. ISBN 1-55963-312-3.
- DOUTHWAITE, Richard. *Ekológia peňazí*. Dolný Kubín : Diverzita, 2002. 77 s. ISBN 8096808621.
- GRAN, Even . Green Domination In Norwegian Letsystems : Catalyst For Growth Or Constraint On Development?. *International Journal of Community Currency Research* [online]. 1998, 2, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.uea.ac.uk/env/ijccr/pdfs/IJCCR%20Vol%202%20%281998%29%203%20Gran.pdf>>. ISSN 1325-9547.
- HOPKINS, Rob. *The Transition Handbook : From oil dependency to local resilience*. Totnes, Devon : Green Books, 2008. 240 s. ISBN 978-1-900322-18-9.
- KENNEDY, Margrit. *Interest and Inflation-Free Money : Creating an Exchange Medium that works for Everybody and Protects the Earth*. [s.l.] : Seva International, 1995. 57 s. Dostupné z WWW: <http://issuu.com/margritkennedy/docs/bue_eng_interest/2>. ISBN 0-9643026-0-0.
- LIETAER, Bernard A. *Das Geld der Zukunft : Über die zerstörerische Wirkung unseres Geldsystems und Alternativen hierzu*. Auflage: Sonderausgabe (4. Juli 2002). [s.l.] : Riemann Verlag, 2002. 480 s. ISBN 3570500357, ISBN-13: 978-3570500354.
- SCOTT CATO, Molly. *Green Economics : An Introduction to Theory, Policy and Practice*. 1st ed. London : Earthscan, 2009. 224 s. ISBN 978-1-84407-571-3.
- SEYFANG, Gill. Tackling social exclusion with community currencies : learning from LETS to Time Banks. *International Journal of Community Currency Research* [online]. 2002, 6, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.uea.ac.uk/env/ijccr/pdfs/IJCCR%20Vol%206%20%282002%29%203%20Seyfang.pdf>>. ISSN 1325-9547.
- SIMMEL, Georg; VOCHOČ, Otakar. *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006. 206 s. ISBN 8086429598.
- VATN, Arild. *Institutions and the environment*. Cheltenham, UK : Edward Elgar, 2005. 481 s. ISBN 1843761009.